УДК 37.01.008:373.5.035:613

Галина Воскобойнікова,
докторант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗА ВИМОГАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ

У статті опубліковано стислий зміст навчальної програми «Основи медичних знань та охорони здоров'я дітей». Доведено, що вивчення навчальної дисципліни «Основи медичних знань та охорони здоров'я дітей» є необхідною умовою педагогічного процесу формування медико-валеологічної компетентності майбутнього учителя початкової школи.

Ключові слова: *основи медичних знань, охорона здоров'я дітей, педагогічний процес, медико-валеологічна компетентність.*

В статье опубликовано сжатое содержание учебной программы «Основы медицинских знаний и охраны здоровья детей». Доведено, что изучение учебной дисциплины «Основы медицинских знаний и охраны здоровья детей» является необходимым условием педагогического процесса формирования медико-валеологической компетентности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: *основы медицинских знаний, охрана здоровья детей, педагогический процесс, медико-валеологическая компетентность.*

Compressed content of the scholastic program «Bases of the medical knowledge's and guard of health children» is published in the article. Arguments that study of the curriculum «Bases of the medical knowledge's and guard of children's health» is a necessary condition of the pedagogical process of the shaping physician-valeological future teachers competention of the primary school.

Key words: *bases of the medical knowledge, guard of children's health, pedagogical process, physician-valeological competention.*

Забезпечення належних умов для зміцнення і збереження здоров'я учасників педагогічного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах є актуальною проблемою системи освіти в Україні. Статистичні дані, які підтверджують загрозливу тенденцію щодо різкого погіршення стану здоров'я школярів за останні десять років, смертності на уроках фізичного виховання спричинюють невідкладність вирішення цієї проблеми, отже, перш за все, спрямованість педагогічної діяльності на максимальну турботу про учня, охорону його життя й здоров'я, надання невідкладної

допомоги в загрозливих для життя і здоров'я станах, валеологізацію педагогічного процесу. Для вирішення цієї проблеми необхідно постійне удосконалення професійної підготовки, змісту та якості освіти; набуття оптимального вимогам часу й запитам суспільства рівня фахової компетентності майбутніх педагогів.

Розвиток професійної підготовки вчителя початкової школи в період новітньої історії, вкінці якого почали виявлятися обриси нової цивілізації відзначається тим, що створюються системні концепції діяльності людини, а на їх основі теорії професійно-педагогічної підготовки вчителя [5, с. 72].

З метою забезпечення охорони здоров'я дітей підчас навчально-виховного процесу у ЗНЗ вітчизняними науковцями розроблено і впроваджено Концепцію валеологічної освіти педагогічних працівників, Концепцію медичної освіти педагогічних працівників, на яких також ґрунтується оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, спрямоване на підвищення професійної педагогічної компетентності, що трансформуватиметься у практичну педагогічну діяльність – здоров'язбереження молодших школярів [3; 4].

Науково вивірене розв'язання проблеми формування здоров'я учнів через освіту, зазначає О. Іонова, спонукає науковців до ґрунтовного аналізу теорії і практики шкіл, педагогічна діяльність яких спрямована на збереження здоров'я учнів [2, с. 13].

Історичний досвід переконує, що метою освіти у вищій школі є людина, її внутрішній світ, здоров'я – фізичне, моральне, інтелектуальне, естетичне. Виховувати людину в людині, пробуджувати й культивувати в ній силу людського духу і буття – ось цінності, які повинні бути в центрі уваги теорії і практики вищої освіти.

Головною метою системи вищої педагогічної освіти є професійна підготовка вчителів високої кваліфікації згідно з соціальним замовленням. Саме майбутня професійна діяльність учителя впливає на визначення мети вивчення всіх навчальних дисциплін, тобто змісту і форм відповідної навчальної діяльності студентів, які готуються до професійної роботи. Ось чому особливого значення набувають дослідження, спрямовані на вивчення професійної діяльності вчителя, тобто розробка і впровадження кваліфікаційних характеристик спеціалістів з вищою освітою [5, с. 113–119].

Метою є розробка та впровадження навчальної програми «Основи медичних знань та охорони здоров'я дітей» для студентів психолого-педагогічних факультетів напряму підготовки «Початкова освіта», освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

Оптимальний рівень медичної підготовки учителя початкової школи є обов'язковим елементом його професійної компетентності, оскільки вчитель повинен вміти оперативно оцінити стан потерпілого або хворого учня, визначити обсяг невідкладної допомоги і без зволікань надати її дитині на місці події, з метою попередження можливих ускладнень або летального наслідку. Змістовні модулі розробленої та впровадженої

програми відповідають основній меті й завданням Концепції медичної освіти та Концепції валеологічної освіти педагогічних працівників – забезпечення підготовки вчителя до надання невідкладної медичної допомоги в загрозливих для життя станах дітям і дорослим та проведення профілактичної роботи з питань охорони життя і здоров'я дітей.

Форма підсумкового контролю – іспит. До підсумкового контролю допускаються студенти, що пройшли теоретичний курс і відпрацювали всі практичні заняття, оволоділи вмінням та навичками надання невідкладної долікарської допомоги.

Інтегровані вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни обумовлюють в результаті вивчення дисципліни «Основи медичних знань та охорона здоров'я дітей», формування знань: анатомічних і фізіологічних особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку; основних симптомів патологічних станів у дітей дошкільного та шкільного віку; загальної та особистої гігієни дітей молодшого шкільного віку; основ долікарської діагностики, класифікації раптових захворювань, епідемічних процесів, етіології і патогенезу інфекційних хвороб, ВІЛ-СНІД, венеричних хвороб, дитячих інфекцій, паразитарних хвороб, надання невідкладної допомоги та профілактики їх поширення; невідкладних станів; основ реанімації; теоретичних основ надання невідкладної допомоги при закритих та відкритих ушкодженнях, опіках, відмороженнях, електротравмі, травмах, переломах, кровотечах, травматичному шоку, синдромі довготривалого здавлення, травмах голови, хребта, пораненнях, закритих і відкритих ушкодженнях черевної порожнини, техніки надання невідкладної допомоги в різних умовах, спрямованої на порятунок потерпілого; профілактики дитячого травматизму, основ фармакотерапії, застосування основних лікарських засобів, введення лікарських препаратів в організм потерпілого при виникненні невідкладного стану.

Після вивчення навчального матеріалу студент повинен вміти: володіти навичками серцево-легеневої реанімації; володіти навичками діагностики паталогічних станів у дітей дошкільного та шкільного віку; володіти навичками загальної та особистої гігієни; володіти навичками долікарської діагностики раптових захворювань, епідемічних процесів, інфекційних хвороб, ВІЛ-СНІД, венеричних хвороб, дитячих інфекцій, надання невідкладної допомоги, ведення профілактики; володіти правилами роботи при бактеріологічній небезпеці; надати невідкладну допомогу при закритих та відкритих ушкодженнях, опіках, відмороженнях, електротравмі, травмах, переломах, кровотечах, травматичному шоку, синдромі довготривалого здавлення, травмах голови, хребта, пораненнях, закритих та відкритих ушкодженнях черевної порожнини, володіти технікою надання невідкладної допомоги в різних умовах, спрямованою на порятунок потерпілого; володіти технікою десмургії, іммобілізації; розпізнавати ознаки та вміти надати невідкладну допомогу при укусах змій, отруйних комах, собак та ін. тварин; володіти навичками

застосування основних лікарських засобів, введення лікарських препаратів в організм потерпілого при невідкладних станах; володіти технікою промивання шлунку, постановки очисної клізми; володіти вміннями догляду за хворою дитиною; використовувати набуті знання в повсякденному житті, в профілактичній та виховній роботі з дітьми; використовувати набуті знання і володіти правилами роботи в екстремальних умовах.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: анатомія, фізіологія з основами патології і генетики, вікова фізіологія, фізіологія ВНД, безпека життєдіяльності, гігієна, основи валеології.

Тематичний план навчального модуля наводимо в табл. 1.

Таблиця 1

№ ЗМ	Назва модуля, теми	Всього годин	Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття, лабораторні роботи	Самостійна робота
ЗМ № 1	Охорона здоров'я підростаючого покоління – невід'ємна складова в системі навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Профілактика дитячих захворювань засобами освіти та виховання		**4**		**4**	**10**
ЗМ № 2–3	Невідкладна, долікарська допомога при загрозливих для життя станах дітям і дорослим.		**8**		**8**	**20**
ЗМ № 4–5	Профілактика поширення інфекційних хвороб в освітніх закладах. Невідкладні стани, спричинені інфекційними хворобами, невідкладна допомога.		**8**	**4**	**4**	**20**
ЗМ № 6	Профілактика дитячого травматизму. Закриті та відкриті ушкодження, невідкладні стани та невідкладна допомога.		**4**		**2+2**	**10**

ЗМ № 7	Догляд за хворою дитиною.		**4**		**4**	**10**
ЗМ № 8	Основи фармакотерапії		**4**		**2+2**	**10**
Всього		**108**	**32**	**4**	**28**	**80**

Проектування дидактичного процесу з видів навчальних занять здійснено з використанням програмного забезпечення навчального модулю «Основи медичних знань та охорона здоров'я дітей», яке виконано в DELPHI, та Power Point з елементами відеопоказу. Для самостійного вивчення студентами тем змістовних модулів створено мультимедійну бібліотеку.

Таблиця 2

Лекційні заняття, їх тематика і обсяг

№ ЗМ	Назви тем та анотований зміст	Кількість годин
ЗМ № 1	**Тема 1.** Вступ. Профілактика порушень опорно-рухового апарату, порушень органів слуху, зору в дітей та підлітків. Причини виникнення порушень росту і розвитку у дітей та підлітків. Діагностика викривлень постави, сколіозу, лордозу, кіфозу, плоскоступ'я. Діагностика порушень органів слуху і зору. **Тема 2.** Профілактика психоневрологічних порушень у дітей, підлітків Причини виникнення та діагностика психоневрологічних порушень у дітей, підлітків. Профілактика, лікування, педагогічна корекція, виховна робота, моніторинг. Профілактика проявів адитивної та девіантної поведінки, шкідливих звичок та зловживання психоактивними речовинами.	**2** **2**
ЗМ № 2–3	**Тема 3.** Невідкладні стани при захворюваннях дітей та дорослих. Долікарська медична допомога. Термінальні стани. Серцево-легенева реанімація. Невідкладні стани, спричинені порушеннями серцево-судинної системи, центральної нервової системи, системи дихання та волемії. Невідкладна допомога. **Тема 4.** Невідкладні стани, спричинені гострими отруєннями порушеннями обміну речовин. Симптомокомплекс «гострий живіт». Невідкладні стани, спричинені порушення ми ендокринної системи, системи сечовиділення. Невідкладна допомога.	**4** **4**
ЗМ № 4–5	**Тема 5.** Основи епідеміології, імунології. Особливо небезпечні інфекції. Міктобіологічна та патогенетична характеристика збудників інфекційних хвороб Етиологія та патогенез бактеріальних інфекцій. Етіологія та патогенез вірусних інфекцій. Дитячі інфекції та паразитарні хвороби. Профілактика та лікування. **Тема 6.** Інфекційні хвороби, що набули статусу соціальних. Профілактика поширення епідемій туберкульозу. Профілактика поширення інфекції ВІЛ-СНІД та венеричних хвороб.	**4** **4**

ЗМ № 6	**Тема 7.** Закриті і відкриті ушкодження. Травми, рани, голови, хребта, грудної клітини переломи, невідкладні стани та невідкладна допомога. Профілактика дитячого травматизму. **Тема 8.** Опіки, відмороження, електротравми. Діагностика опіків, відморожень, електротравми. Невідкладна допомога. Лікування та догляд за потерпілим.	**2** **2**
ЗМ № 7	**Тема 9.** Догляд за хворою дитиною. Формування вмінь догляду за хворою дитиною. Контроль функціональних показників організму дитини, дотримання дієти. **Тема 10.** Попередження ускладнень захворювань. Моніторинг протікання хвороби, лікарський нагляд, раціональна терапія амбулаторного хворого. Моніторинг реабілітаційного періоду, диспансерний нагляд, профілактичні огляди.	**2** **2**
ЗМ № 8	**Тема 11.** Основи фармакотерапії. Шляхи введення лікарських засобів в організм. Класифікація лікарських засобів та лікарських форм. Токсикологічна характеристика біологічно-активних речовин, шкідливість самолікування. Раціональна фармакотерапія, доказова медицина. **Тема 12.** Профілактика отруєнь лікарськими засобами. Отруєння лікарськими засобами, невідкладна допомога потерпілому у свідомому та несвідомому стані.	**2** **2**
Всього	Тем – 12	**32**

План семінарських (практичних і лабораторних) занять, їх тематику і обсяг наводимо в табл. 3.

Таблиця 3.

ЗМ	**Тема заняття та його план**	**Кількість годин**
ЗМ № 1	***Практична робота № 1*** ***ТЕМА:*** Профілактика порушень опорно-рухового апарату, органів слуху і зору у дітей та підлітків. **План** 1. Діагностика та визначення порушень опорно-рухового апарату: викривлення постави, сколіозу, лордозу, кіфозу, плоскоступ'я. 2. Діагностика та визначення порушень органів слуху і зору у дітей та підлітків. 3. Заходи профілактики та педагогічної корекції. 4. Вирішення ситуаційних завдань.	**2**

	Практична робота №2 ***ТЕМА:*** Профілактика психоневрологічних порушень у дітей та підлітків. Невідкладні стани, спричинені порушеннями діяльності ЦНС. Невідкладна допомога. **План** 1. Діагностика та визначення причинно-наслідкового зв'язку психо-неврологічних порушень у дітей та підлітків. 2. Діагностика та визначення невідкладних станів, спричинених психоневрологічними порушеннями: обморок, короткотривала та довготривала втрата свідомості, колапс, напад епілепсії. Алгоритм невідкладної допомоги. 3. Заходи профілактики та педагогічної корекції психо-неврологічних порушень у дітей та підлітків. 4. Вирішення ситуаційних завдань.	**2**
ЗМ № 2	***Практична робота №3*** ***ТЕМА:*** Невідкладні стани, спричинені порушеннями серцево-судинної системи. Термінальні стани. Невідкладна допомога. **План** 1. Діагнозтика та визначення серцево-судинної патології та спричинених невідкладних станів. Інфаркт міокарду, напад стенокардії, миготлива аритмія, пароксизмальна тахікардія, тромбоемболія легеневої артерії, «грудна жаба», набряк легенів. 2. Алгоритм невідкладної допомоги. Серцево-легенева реанімація. 3. Невідкладні стани – екстремуми організму людини. Діагностика та визначення термінальних станів: передагонального, агонії, клінічної смерті, фізіологічної смерті. 4. Алгоритм невідкладної допомоги. Серцево-легенева реанімація. Вирішення ситуаційних завдань.	**4**
	Практична робота №4 ***ТЕМА:*** Невідкладні стани, спричинені гострими отруєннями порушеннями обміну речовин. **План** 1. Діагностика та визначення невідкладних станів, спричинених гострими отруєннями. Невідкладна допомога. 2. Діагностика та визначення невідкладних станів, спричинених порушеннями обміну речовин, системними і генетичними хворобами. Невідкладна допомога. 3. Діагностика та визначення симптомокомплексу « гострий живіт». Невідкладна допомога. 4. Вирішення ситуаційних завдань.	**2**
ЗМ № 3	***Семінар*** ***ТЕМА:*** Профілактика особливо-небезпечних інфекцій та інфекційних хвороб, що набули статусу соціальних. **План** 1. Профілактика особливо-небезпечних інфекцій 2. Профілактика інфекційних хвороб, що набули статусу соціальних: туберкульозу, ВІЛ-СНІД, венеричних хвороб. 3. Обговорення рефератів та коротких повідомлень про виконання індивідуальних завдань.	**2**

	Практична робота №5 ***ТЕМА:*** Дитячі інфекції та паразитарні хвороби. **План** 1. Основи епідеміології дитячих інфекцій. 2. Діагностика дитячих інфекцій: кір, краснуха, коклюш, епідемічний паротит, вітряна віспа, поліомієліт, скарлатина, сальмонельоз. Лікування та профілактика. 3. Невідкладні стани: гостра інтоксикація, анафілаксія. Ларингоспазм. Бронхоспазм. Гіпертермічний синдром. Алгоритм невідкладної допомоги. 4. Дитячі паразитарні хвороби. Гельмінтози, педикульоз. Лікування та профілактика. 5. Вирішення ситуаційних завдань.	**4**
ЗМ № 4	***Практична робота №6*** ***ТЕМА:*** Травми, рани, переломи голови, хребта, грудної клітини. невідкладні стани , невідкладна допомога. **План** 1. Травматичний шок, невідкладна допомога. 2. Травми, рани, переломи голови, хребта, грудної клітини, невідкладні стани , невідкладна допомога. 3. Техніка накладення шини Крамера. 4. Техніка накладення шини Дітеріхса.	**2**
	Лабораторна робота №1 ***ТЕМА:*** Кровотечі у дітей та дорослих, невідкладна допомога **План** 1. Діагностика та визначення : – артеріальної кровотечі; – венозної кровотечі; – змішаної, капілярної; – внутрішньої кровотечі; – кровотечі при прободінні виразки шлунку. 2. Надання невідкладної допомоги. 3. Геморрагічний шок. Невідкладна допомога.	**2**
ЗМ № 5	***Практична робота №7*** ***ТЕМА:*** Опіки, відмороження, електротравми. Невідкладна допомога. **План** 1. Діагностика та визначення ступеню опіків, відморожень. Невідкладна допомога. 2. Електротравми, невідкладна допомога.	**2**
	Лабораторна робота № 2 ***ТЕМА*:** Десмургія **План** 1. Правила бинтування і типи пов’язок. 2. Техніка десмургії.	**2**

ЗМ № 6	***Лабораторна робота № 3*** ***ТЕМА****:* Догляд за хворою дитиною. **План** 1. Вимірювання функціональних показників: температури тіла, артеріального тиску, частоти серцевих скорочень. 2. Техніка промивання шлунку. 3. Техніка постановки очисної клізми.	**2**
	Лабораторна робота № 4 ***ТЕМА****:* Шляхи введення лікарських засобів в організм. Ін'єкції. **План** 1. Класифікація лікарських засобів, препаратів, форм. 2. Зовнішній, пероральний, парентеральний, ректальний, сублінгвальний шляхи введення лікарських засобів в організм. 3. Техніка виконання ін'єкцій.	**2**
Всього		**32**

Тематичний план самостійних робіт студентів, їх тематику та обсяг наводимо в табл. 4.

Таблиця 4

№ ЗМ	Зміст самостійної роботи	Години
ЗМ № 1	Вікові особливості та прийнятність організму дітей і підлітків щодо порушень ОРА. Профілактика та педагогічна корекція.	**10**
ЗМ № 2–3	Вікові особливості та прийнятність організму дітей і підлітків щодо порушень органів слуху і зору. Профілактика та педагогічна корекція.	**20**
ЗМ № 4–5	Вікові особливості та прийнятність організму дітей і підлітків щодо порушень нервової системи Профілактика та педагогічна корекція.	**20**
ЗМ № 6	Вікові особливості та прийнятність організму дітей і підлітків щодо порушень серцево-судинної системи. Первинна профілактика.	**10**
ЗМ № 7	Вікові особливості та прийнятність організму дітей і підлітків щодо порушень імунної системи. Первинна профілактика.	**10**
ЗМ № 8	Психологічно-корекційна складова виховної роботи по профілактиці дитячого травматизму.	**10**
Всього		**80**

Модульне проектування індивідуальної роботи студентів наводимо в табл. 5.

Таблиця 5

№ ЗМ	Тематика індивідуальних занять
ЗМ № 1	Алгоритм заходів профілактики порушень росту і розвитку дітей та підлітків.
ЗМ № 2	Алгоритм заходів профілактики дитячих інфекцій та паразитарних хвороб.
ЗМ № 3	Алгоритм заходів профілактики інфекційних хвороб, що набули статусу соціальних. Методологія ведення первинної профілактики.
ЗМ № 1	Алгоритм заходів профілактики дитячого травматизму.
ЗМ № 4	Алгоритм заходів профілактики гострих отруєнь.
ЗМ № 5	Алгоритм догляду за хворою дитиною.

Засоби контролю: поточний контроль та діагностика опорного рівня знань здійснюється за тестовими пакетами відповідно змістовних модулів, практичних умінь та навичок – за тестовими пакетами, які містять модельовані ситуативні завдання. Незалежна діагностика знань студентів включає проведення модульної рейтингової контрольної роботи та комплексної контрольної роботи.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Вивчення навчальної дисципліни «Основи медичних знань та охорони здоров'я дітей» є необхідною умовою педагогічного процесу формування медико-валеологічної компетентності майбутнього учителя початкової школи.

Перспективами подальших пошуків у напрямі досліджень є створення мультимедійного супроводу практичних і лабораторних робіт на підґрунті ситуативного моделювання з використання програмного забезпечення 3dmax.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності : монографія / Б. Т. Волинський. – Одеса : Видавець М. П. Черкасов, 2010. – 269 с.
2. Іонова О. М. Розвиток здоров'я особистості через освіту: досвід вальдорфської школи / О. М. Іонова // Педагогіка здоров'я : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / за загальною редакцією проф. О. М. Микитка. – Х. : ХНПУ ім. Г. С., 2011. – С. 13–21.
3. Концепція валеологічної освіти педагогічних працівників // Інформаційний вісник вищої освіти. – К. : НМЦВО, 2001. – № 6. – С. 34–38.
4. Концепція медичної освіти педагогічних працівників // Інформаційний вісник вищої освіти. – К. : НМЦВО, 2001. – № 6. – С. 39–40.
5. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія] / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 201 с.